

اصول طراحی زائر سرای بین راهی با رویکرد اربعین حسینی

عباس اکوانی

کارشناسی ارشد معماری

abasakva354@gmail.com

ارسال: آبان ماه ۹۹ پذیرش: بهمن ماه ۹۹

چکیده

طراحی هر فضایی مهم است ولی طراحی زائر سرا و مکان اقامتی بین راهی شرایط خاص خود را دارد چرا که به پروژه ماهیت دو وجهی (کاروانسرا و هتل) می دهد و طراح را ملزم میکند هم به مسایل بین راهی وهم مسایل اقامتی توجه کند. و چنین به نظر میرسد با در نظر گرفتن فضای دسته جمعی و عبادی به عنوان اقامتگاه زائرین اربعین حسینی(ع) در ترویج فرهنگ اسلامی حسینی موثر است. زیارت از جمله حقایق معنوی است که از قانون خودش تبعیت می کند قانونی که ثابت و پابرجاست و همیشه عمل می کند. در واقع در این نوع زیارت تقید به مکان وجود دارد و زیارت نامه های مربوط به آن را نیز در هرجایی نمی توان قرائت کرد. اینجاست که مبحث زیارت با مکان و معماری فصل مشترک پیدا می کند. در طراحی زائر سرای بین راهی داشتن اطلاعات کامل و جامعی از یک زائر پیاده و شناخت عوامل مختلف و نیز چگونگی کاهش عوامل صلب اسایش در روند آسایش و آرامش زائر بسیار ضروری است. بارها مشاهده شده که به علت کمبود مشکلاتی برای زائران عزیز شده است. در حقیقت به دنبال راهکارهایی هستیم که این فضاها را علاوه بر مکانی جهت استراحت و آسایش تبدیل به مکانی که تداعی گرحرمین شریفین و غلبه معنویات بر زائر باشد را طراحی کنیم. در نهایت پس از بررسی عوامل مختلف نظیر تاثیر گذاری حالات معنوی و روحانی و نشان دادن این موارد در طراحی ساختمان و همچنین استفاده از المان هایی در مجموعه سایت و همچنین استفاده از فضای استراحت در مکانی امن و آرام در خلوت ترین و کم تردد ترین قسمت مجموعه جهت استراحت کردن زائرین عزیز و آرامش خاطر بهتر به منظور ارتقای کیفیت این فضاها ایجاد آرامش بیشتر راهکار هایی ارائه شده است.

کلمات کلیدی: زائرسرا، اصول طراحی زائر سرا، زائر سرای اربعین، اربعین حسینی.

۱- مقدمه

فرهنگ ایثار و شهادت به عنوان والاترین ارزش های انسانی در دین مبین اسلام مدنظر بوده و همواره بر آن تاکید شده است. این فرهنگ در عرصه های مختلف دارای جایگاه، آثار و نتایج گسترده ای در مکتب حماسی اسلام دارد حماسه کربلا و نهضت عاشورا عرصه جاودانه ترین و موثرترین شهادت طلبی ها در طول تاریخ و اوج تجلی فرهنگ ایثار و شهادت به شمار می رود و چنین به نظر میرسد با در نظر گرفتن فضای دسته جمعی و عبادی به عنوان اقامتگاه زائرین اربعین حسینی(ع) در ترویج فرهنگ اسلامی حسینی موثر است در مقاله پیشرو که پیرامون یکی از شعائر بزرگ جهان تشیع و رهیافت های سیاسی مترتب بر آن سخن می گوید، به سبب یکپارچگی جهان تشیع که جلوه حقیقی و

عینی آن در بیستم ماه صفر هر سال قمری با جلال و شکوه هر چه تمامتر رخ نشان می دهد، پیامدها و آثار سیاسی مثبت فراوانی را برای دولت های محور اربعین حسینی در بر خواهد داشت.

۲- پیشینه تحقیق

تاکنون در زمینه اصول طراحی زائر سرا و یا زائر سرای بین راهی کتاب یا مقاله ای به چاپ نرسیده است و با توجه به تحقیقات نگارنده موردی پیدا نکرده ایم یا شاید بدست ما نرسیده باشد ولی مقالاتی تحت عنوان های، طراحی زائر سرای زیارت محمد هلال آران با رویکرد گردشگری کویری و واکاوی جنبه های حائز اهمیت طراحی زائر سرای زیارت محمد هلال آران با رویکرد گردشگری کویری توسط (حبیب الله بابایی زاده) و (محمود ریحانی آران) [۱] به اپ رسیده چاست مساله مهم این مقالات گردشگری کویری میباشد و جنبه های مختلف گردشگری را مورد بررسی قرار داده و یکی از ای جنبه ها گردشگری مذهبی میباشد که زیارت خود یک نوع گردشگری معنوی مذهبی به حساب می آید.

۳- بیان مساله

زیارت از جمله حقایق معنوی است که از قانون خودش تبعیت میکند، قانونی که ثابت و پابرجاست، و همیشه عمل میکند. زیارت در لغت به معنای، دیدن کردن و به دیدار کسی رفتن میباشد اما در فرهنگ مذهبی در معنای نوعی دیدار خاص توأم با اکرام از قبور بزرگان و بزرگ زادگان دینی اصطلاح یافته است. از دیر باز انسان مجبور بوده برای امرار معاش و همچنین برقراری ارتباط با سایر هموعان، و همچنین جهت رفاه مایحتا، کسب علم، کسب درآمد، زیارت اماکن مذهبی و یا برای تفریح از مکانی به مکان دیگری طی طریق نماید. لذا در گذشته که حمل و نقل در حد ضعیفی بوده و انسان ها برای حمل و نقل از چهارپایان استفاده میکرده اند به اجبار باید در چند مکان در طول راه توقف و استراحت یا اسکان میافتند. از این رو در مسیر های پر تردد جهت رفع نیاز و همچنین بالا بردن امنیت راهها بناهای مختلفی احداث گردید. که از ابتدایی ترین این بناها میتوان به کارباط اشاره کرد. کارباط بنایی بود که بیرون از شهر و در کنار جاده ساخته میشد تا کاروانهای مختلف به آسانی و آسودگی کالا و مسافر خود را در آنجا جهت استراحت مستقر می کردند. زائر سرا نوعی مکان اقامتی است که بیشتر در نزدیکی اماکن مذهبه بنا شده است. در شهرهای مذهبی مانند قم، مشهد، کربلا و نجف دارای تعداد زیادی زائر سرا میباشد زائر سراها ممکن است همانند هتل دارای اتاق ها و سوییتهای مجزا باشند. اما معمولاً چون مورد استفاده گروهی کاروانها زیارتی قرار میگیرند دارای خوابگاههای گروهی هستند. زائر سرای میان راهی یا کمپ زائر از الگوهای معاصر بین الملل اقامتگاههای بین راهی مسافران هستند. قرارگیری کمپ های در مسیر جاده های زیارتی تا حدودی عناصر تشکیل دهنده آنها را متاثر میسازد در میان این عناصر تشکیل دهنده مجموعه بین راهی مسجد نقش کلیدی دارد.

اما اربعین حسینی که یکی از بزرگترین تجمعات جهانی به شمار میرود که در بیستم ماه صفر از نجف تا کربلا را عاشقان امام حسین (ع) پیاده روی میکنند و در چند سال اخیر با توجه به مسایل امنیتی این راهپیمایی عظیم زائران زیادی را سالانه از ایران و سایر کشور های مسلمان روانه کربلا می کند. این زائران معمولاً نیاز به امکاناتی رفاهی و استراحت گاهای بین راهی دارند. و موبگ زوار یکی دیگر از نمونه اقامتگاههای است که در خوزستان و کشور عراق معمولاً جهت نذورات و استراحت زائران بر پا میشود که به صورت موقت قابل استفاده میباشد. شکل کالبدی این ایستگاهها بسیار متفاوت است. و از اتاقک های چادری و برزنتی تا ساختمان های بنایی دائم را در بر می گیرد. شب هنگام زائرانی که در میانه راه هستند در این گونه ایستگاهها اقامت می کنند.

یکی از اصول اولیه طراحی معماری برنامه فیزیکی و ارائه مشخصات کمی فضاهای تشکیل دهنده یک اثر معماری است. ایجاد شرایط محیطی راحت و مطلوب زندگی و تامین امنیت ساکنان بنا از گزند شرایط نامساعد محیطی و جوی از

اصول لاینفک معماریوساختمان به شمار میرود. در طراحی زائر سرای بین راهی علل خصوص در منطقه گنم کشور ایران نکات باید مورد توجه قرار بگیرد.

۴- سوالات تحقیق

۴-۱- آیا بین راهیمایی اربعین حسینی و اصول طراحی زائر سرای بین راهی اربعین حسینی رابطه معناداری وجود دارد؟

۴-۲- آیا اصول طراحی زائر سرای بین راهی اربعین حسینی و ترویج فرهنگ حسینی رابطه معناداری وجود دارد؟

۵- فرضیات

۵-۱- چنین به نظر میرسد بین راهیمایی اربعین حسینی و اصول طراحی زائر سرای اربعین حسینی رابطه معناداری وجود دارد.

۵-۲- چنین به نظر میرسد اصول طراحی زائر سرای بین راهی اربعین حسینی و ترویج فرهنگ حسینی رابطه معناداری وجود دارد.

۶- مبانی نظری تحقیق

برای ارائه تعریف از واژه زائر سرا نخست به تعریف لغوی واژه زائر زیارت در فرهنگ نامه های فارسی می پردازیم و سپس به تعاریفی در مورد اقامتگاه کاروانسرا و زائر سرا پرداخته خواهد شد و تفاوت های اندک اقامت گاهای بین راهی و زائر سرا های بین راهی را که میتواند مختص به راهیمایی اربعین باشد را بررسی خواهیم کرد.

۷- مفهوم لغوی زیارت و زائر در متون فارسی

زیارت: از «زیارة» عربی است. در فرهنگ معین سه معنی برای آن آمده است: ۱- دیدار کردن (شخص بزرگ و محترم)، بازدید کردن ۲- به مشاهد متبرک و بقعه ها رفتن ۳- دعایی که بعنوان تشرف باطنی برای امامها، امامزاده ها و اولیاء خوانند و جمع آن «زیارات» است.

زیارت اماکن مقدس فعلی است که از مردم در فرهنگهای مختلف سر می زند: در لغتنامه دهخدا از «حدود العالم» مثال زده شده که «واندر اولاس [شام] دوجای است که رومیان آن را بزرگ دارند و بزیارت آیند» یا «اندر بشارود به ناحیت پارس دو آتشکده است که آن را زیارت کنند.» مورد زیارت گاه ممکن است سنگ یا درختی مقدس باشد [۲]

۸- زیارت

در مذهب و عالم روحانی، زیارت سفری طولانی یا جستجویی برای معنای اخلاقی عظیم است. بعضی اوقات، زیارت سفری به حرم یا مکان قدسی مهم برای باورها و اعتقادات فرد است. پیروان تمامی ادیان عمده در زیارت شرکت می کنند. فردی که چنین سفری را آغاز می کند زائر می نامند [۳].

۹- زائر

زیارت کننده، دیدار کننده، جمع آن زوار، زائرین، زائران، زور است [۴].

۱۰- زائر سرا

نوعی مکان اقامتی است که بیشتر در نزدیکی امامزادهها و اماکن مذهبی بنا می شود. شهرهای مذهبی مانند مشهد و قم دارای تعداد زیادی زائر سرا هستند. زائرسراها ممکن است همانند هتل دارای اتاقها و سوئیت های مجزا باشند. اما

معمولاً چون مورد استفاده گروهی کاروانهای زیارتی قرار می‌گیرند دارای خوابگاههای گروهی با تختخواب یا بدون تختخواب هستند [۵].

۱۱- زائر سرای میان راهی

نمونه جالب زائر سرا (که ظاهراً به همین مقصد ساخته شده است) ساختمان زائر سرا در مجاورت امامزاده سلطان حسین (ع) در نایین است (که بنایی از دوره پهلوی است). فضای مقابل این امامزاده شریف یکی از توقفگاههای مهم جاده تهران- بندر است. زائر سرای مجاور حرم، برای مسافران و زائران امکان اقامتهای ضروری را فراهم می‌سازد.

۱۲- کاروانسرا

کاروانسرا شکل عمومی و معمول اقامتگاههای بین راهی در گذشته نه چندان دور است که لزوماً اختصاص به زائر ندارد و اصولاً با مفهوم «سفر» و «مسافر» تعریف می‌شود، اما برخی کاروانسراهای واقع بر مسیر شهرهای زیارتی چنان اهمیتی می‌یابند که می‌توان از آنها با نام «کاروان سرای زائر» یاد کرد، از جمله می‌توان به مجموعه کاروانسرای میاندشت اشاره کرد که در میانه جاده ری- مشهد واقع شده است. نیز لازم است اشاره کنیم تجارت سراها و حتی مدرسه‌ها را می‌توان به نوعی الگو برداری کالبدی از کاروانسراها برای محیط شهری به حساب آورد.

۱۳- کمپ زائر

«کمپ»‌ها نیز از الگوهای معاصر و بین المللی اقامتگاههای بین راهی مسافران هستند. قرارگیری کمپ‌ها در مسیر جاده‌های زیارتی تا حدودی عناصر تشکیل دهنده‌ی آنها را متأثر می‌سازد. برای مثال در کمپ‌های مسیر تهران-مشهد مانند «سرخه» در نزدیکی سمنان یا کمپ «دامغان»، در میان عناصر تشکیل دهنده مجموعه بین راهی مسجد نقش کلیدی دارد. البته کمپ‌ها برای اقامت کوتاه در نظر گرفته می‌شوند و به ندرت برای «شب ماندن» کاربرد دارند [۶].

۱۴- موبک زوار

یکی از الگوهای اقامتی موقت بین راهی که در محدوده عراق برای ایام زیارتی خاص مرسوم است، چیزی شبیه به ایستگاههای صلواتی است. در ایام زیارتی مانند ۲۸ صفر که زائران مسافت نجف تا کربلا را پیاده طی می‌کنند تمام طول مسیر پر از اتاقکهای هیئت‌های شهرهای مختلف عراق می‌شود، که با اشتیاق فراوان به زائران خدمت‌رسانی می‌کنند. شکل کالبدی این ایستگاهها بسیار متفاوت است و از اتاقکهای چادری و برزنتی، تا ساخته‌های نین و تا ساختمان‌های بنایی دائم را در بر می‌گیرد. شب هنگام زائرانی که در میانه راه هستند در همین گونه ایستگاه‌ها اقامت می‌کنند. [۷]

۱۵- راهپیمایی اربعین

راه پیمایی اربعین حسینی به عنوان یکی از مناسک و آئین‌های گرامیداشت قیام امام حسین (ع) در سالروز واقعه عاشورا است. قیامی که نماد مبارزه بر علیه ظلم ظالم است و عدم سازش و مماشات و محافظه کاری سیاسی را به عنوان یک پیام اصلی در حفظ کیان اسلام همیشه و همواره به مسلمانان گوشزد مینماید. همه ساله در چهلمین روز سالروز واقعه عاشورا، مراسم اربعین حسینی به عنوان یکی از چند نماد انسان مومن گرامی داشته میشود. در ایران و کشور های اسلامی، این مناسک و آئین‌های مذهبی با برپایی اقامه عزاء، مراسم نوحه، سینه زنی و سخنرانی یاد آوری میشود. در کشور های همسایه مسلمان یعنی عراق، بدلیل قرار گرفتن مرقد مطهر امام حسین ع و یارانش در کربلا، اقامه عزاء با راهپیمایی از اقصای نقاط عراق به کربلا همراه بوده است. مردم مسلمان ایران نیز با پایان یافتن جنگ تحمیلی و گشایش در روابط بین فرهنگی خود با کشور همسایه، از ظرفیت زیارت امام حسین (ع) در کربلا در موسم اربعین استفاده نموده

است و بعنوان یک باور فرهنگی و با اعتقاد به پیمودن مسیر رشد در پرتو توجیهات امام مسلمین، از طی طریقی که پیوندی و پیاده از نجف به کربلا به عنوان نماد حرکت در مسیر رشد، بهره گیری نموده است. توجه به پیام عاشورا، گسترش روح ایثار و از خود گذشتگی به همراه تقویت روحیه برادری و اتحاد مسلمین با راهپیمایی اربعین تقویت و گسترش پیدا نموده و زمینه ساز فرهنگ اتحاد و انسجام برادری در تشکیل امت واحده اسلامی خواهد بود [۸]

۱۶- برخی از عوامل موثر در شکل گیری صورت فضاهای معماری

- ۱-۱۶- عوامل مادی: - ماده - دانش و فن ساختمان - اقتصاد
- ۲-۱۶- عوامل محیطی: - اقلیم - محیط طبیعی - محیط مصنوعی
- ۳-۱۶- عوامل کارکردی: - الگوهای رفتاری و ویژگی های فضایی فعالیت ها - تکنولوژی و ابزارهای زیست
- ۴-۱۶- عوامل فرهنگی: - فرهنگ و الگوهای پایدار - زیبایی، مد و سلیقه - ابداع و خلاقیت [۹]

۱۷- عوامل بنیادی معماری در ایران

با توجه به مطالبی که در اثبات سیر از ظاهر به باطن در معماری ایران ارائه شد به پاره ای از عوامل بنیادی معماری ایران در گذشته پرداخته می شود:

۱-۱۷- **درونگرایی:** خصوصیات درونگرایانه ریشه ای عمیق در مبانی و اصول اجتماعی - فلسفی این سرزمین دارد زیرا همان طور که ذکر شد در فرهنگ معماری ما ارزش واقعی به جوهر و هسته باطنی آن داده می شود. درونگرایی در جستجوی حفظ حریم محیطی است که در آن شرایط کالبدی با پشتوانه تفکر، تعمق و عبادت به منظور رسیدن به اصل خویش و یافتن طمانینه خاطر و آرامش اصیل در درون، به نظمی موزون و متعالی رسیده است، توجه به مسائل درونی بر اساس فرهنگ، نوع زندگی، آداب و رسوم و جهان بینی ای شکل گرفته است که همراه با سایر عوامل محیطی و جغرافیایی خود آن بدست آورده است.

۲-۱۷- **مرکزیت:** ویژگی موازی با درونگرایی است. سیر تحول عناصر پراکنده (کثرتها) به وحدت مرکزی در اغلب فضاهای معماری دنیای اسلام به چشم می خورد. فضای مرکزی تنظیم کننده تمام فعالیتها بوده و اصل و مرکز فضا را در قسمتی قائل است که نقطه عطف و عروجی استثنایی در آن رخ می دهد.

۳-۱۷- **انعکاس:** در اغلب فضاهای معماری ایران منظره کلی حاصل از شکل گیری عناصر کالبدی، بوجود آورنده کلیتی بصری است که اجزای آن در قالب محوربندهای حساب شده و منظم، چهارچوبی را تشکیل می دهند که در آن موضوع شکل و تصویر به کمال می رسد.

۴-۱۷- **پیوند معماری با طبیعت:** در معماری سنتی ایران همزیستی مسالمت آمیزی میان انسان، معماری و طبیعت وجود دارد. اشارات فراوان در قرآن درباره گیاه، نور و اجزاء طبیعت و در نهایت تمثیل بهشتی آن موجب شده تا طبیعت در معماری ایران حضور همه جانبه ای داشته باشد و فضاها در کنار هم طی یک سلسله مراتب خاص قرار گیرند، گویی همیشه انگیزه احترام و حفظ نعمت های الهی را پاس می دارند که در قلب طبیعت و اجزاء عناصر آن تجلی کرده است.

۵-۱۷- **هندسه:** زبان بیان معماری های جهان بر هندسه استوار است و از طریق آن روابط می توان کلیت را آشکار کرد. در معماری و هنر اسلامی هندسه اهمیت ویژه ای دارد و تجلیگاه افکار الهی و عقلانی و ادراک جهان هستی است. در هندسه این سرزمین بحث علم و ریشه ریاضی اعداد و ترکیبات پیچیده، همراه با حس شهودی بوده است و این دو که تکمیل کننده آثار هنری محسوب می شوند جدایی ناپذیری هنر (حس) و علم (عقل) را در تمدن های غنی و در تمدن اسلامی نشان می دهند.

هندسه‌ای که بر پایه این نگرش به وجود آمده است از پیچیدگی و ترکیباتی بهره‌مند است که بسیاری از اشکال و اعداد مورد استفاده در آن هنرها و مکتب‌های فکری بیانگر مفهوم ویژه‌ای هستند. طراحی هندسی ایران فقط از عملکردهای مادی و بوم شناختی تبعیت نمی‌کند و اشارات والای دیگری نیز دارد که برای رویت و دریافت این مفاهیم باید موقعیت ذهنی و فرهنگی لازم برای درک آنها را فراهم کنیم.

۶-۱۷- شفافیت و تداوم: نقطه مقابل فضای بسته و تمام شده تداوم و شفافیت قرار دارد، در چنین فضایی مسیر حرکت انسان و یا نگاه او در تداومی پیوسته صورت می‌گیرد، به طوری که گشایش‌های فضائی در خطوط افقی و عمودی موجب شفافیت در لابه لای دیوارها و ستونها می‌گردد که درونها و منظر نهایی در افقی لایتناهی، مجدداً جان و جلوه تازه‌ای به خود می‌گیرد. مفهوم سلسله مراتب و مفهوم تداوم برای تشریح مفهوم اصل معماری ایران تلقی صحیحی محسوب می‌شود. تداوم به بزرگی و کوچکی فضا ارتباطی ندارد. با استفاده از هندسه کثرت گرا که همانند طبیعت از مجموعه‌ای سطوح و نقاط در هم کشیده تشکیل شده است، ادامه و تداوم فضایی، پیوند خود در ارتباط با مرکز ثقل خود همچنان حفظ می‌نماید.

۷-۱۷- راز و ابهام: احساس عظمت معنوی در کمال سادگی و خلوص در تشکیل و ترکیب اینبه مد نظر قرار داشته و سادگی ترکیبات این هندسه پایه ولی غنی موجب پیدایش ساختمانهایی شده است که پیام آن با درک ویژه حسی قابل دریافت است و توأم با کلتی است که کمال خود را در منظر و تصویری کامل القاء می‌نماید.

۸-۱۷- تعادل موزون: توازن حساس: در معماری تعادلی موزون بین ساختمان و محیط طبیعی آشکار است. حس و دانش عمیق به وجود آورندگان آثار معماری آن دوران موجب می‌شد که عناصر کالبدی در مکان و جای خود حضور خویش را مشخص نمایند و کاربرد هر کدام پاسخی باشد به محیط.

۹-۱۷- چشم دل: برای درک مفاهیم معماری این سرزمین باید دیدگاه خاص فرهنگی‌ای را که این مفاهیم در درون آن بوجود آمده‌اند شناخت [۱۰]

جدول ۱- یافته‌های طرح

ردیف	اصول طراحی	توضیحات تشریح
۱	فرم	فرم یا صورت در زیبایی شناسی تظاهر حسی و واضح یک شی است و این بیانی است که خود را در معرض قضاوت قرار میدهد. شکل دادن یعنی پردازش اشکال و این بدان معنی است که فرم باید به گونه ای انتخاب شود که با محتوا و ایده طرح تطابق داشته باشد بنابر این فرم تابع عوامل گوناگون است. فرم یا صورت متأثر از محتواست. و شکل گویای نوع استفاده از صورت ها و فرم ها و نیز ارتباط آنها با یکدیگر است [۱۱]
۲	رنگ	رنگ به عنوان نماد و ابزارهای مهم در برقراری ارتباطی محکم و تاثیرگذار بین انسان و خالق او در فضاهای معنوی و نیایشگاهی، نقش حائز اهمیتی ایفا می‌کنند. لذا این عناصر و طرز به کارگیری و نمایش آنها در معابد و مساجد بازتاب دهنده ی طرز و سطح تفکر مردمان هر سرزمین در مورد جایگاه انسان و نحوه ی ارتباط او با عالم ملکوت می باشد. در حقیقت نور و رنگ از عناصری می باشند که تاثیر مستقیم بر درک بهتر فضای مساجد دارند و باعث ایجاد حسی روحانی و ملکوتی در بدو ورود به مسجد می شوند. [۱۲]
۳	شفافیت و تداوم	نقطه مقابل فضای بسته و تمام شده تداوم و شفافیت قرار دارد، در چنین فضایی مسیر حرکت انسان و یا نگاه او در تداومی پیوسته صورت می‌گیرد، به طوری که گشایش‌های فضائی در خطوط افقی و عمودی موجب شفافیت در لابه لای دیوارها و ستونها می‌گردد که درونها و منظر نهایی در افقی لایتناهی، مجدداً جان و جلوه تازه‌ای به خود می‌گیرد.
۴	اندیشه	حرکت از درون یک موجودیت تا به بیرون، تداوم پی در پی است که صیورورت نامیده می‌شود. هر حرکتی ابتدای دارد و انتهایی ولی در اصل ابتدا و انتها وجود ندارد، تمامی مسائل از یک موجودیت ازلی و ابدی سرچشمه می‌گیرند و مسیری را برای تکوین خود می‌پیمایند بهتر بگوییم هر مسئله معرفتی بلقوه دارد که در پیمایش بلقوه می‌شود. پس: ((مسیر زیارت، پیمایشی است برای کسب معرفت زیارت.)) با این تفکر هر منزلگاه ایستگاهی برای کسب معرفت است و از آن رو ایستگاه است که باید احساس کوچ و هجرت در خود داشته باشد. از طرفی یک خانه است، چون مکان خالی از اضطراب است، امنیت دارد و به ارمغان آورنده خلوت است. پس زائر سرا یک خانه موقت است برای زائر (خانه زائر)
۵	حرکت	در نگاه اول معماری با حرکت ارتباطی ندارد، ساختمان ها ایستا و غیر متحرکند و به همین دلیل آنها را اموال غیر منقول

<p>مینامیم. حرکت از زمانی که پیکاسو به ذهنش خطور کرد، چیز تازه‌ای در نقاشی هایش بیافزاید و با الهام از اثر سونیس، کوپیسیم بوجود آمد. به دنبال آن سبکهای مختلف نقاشی (پوریسم، فتوریسم و...) بوجود آمدند، این مفاهیم تنها در نقاشی ادامه نداشت. امبرتو بوجونی حرکت را در پیکره ی خور به نمایش گذاشت و به دنبال آن معماری در آثار خود حرکت را نشان داد. معماری از بیننده انتظار حرکت دارد. حرکت در معماری یعنی راه رفتن در میان دیوارها، ستونها، سقفها و سایر عناصر بصری و ایجاد خیال در ذهن. هدف از حرکت ایجاد خیال در ذهن بیننده است. صورت ظاهری اصل حرکت، در عواملی چون پیوستگی، تداوم، نواخت یا ریتم در زمان، تکرار، هندسه، سلسله مراتب و... تجلی مینماید. حرکت در دو قالب حرکت فیزیکی و حرکت معنایی بحث شده است. حرکت فیزیکی با معیارهایی چون جابجایی در فضا و ایجاد حرکت در چشم و حرکت معنایی با تأثیرگذاری بر احساس مخاطب قابل تحلیل است. در معماری بدون پویایی، سیالیت و مکث (سکون) حرکت معنایی نخواهد داشت از این رو این مقاله بر آن است تا جنبه های مختلف حس حرکت و سیالیت را در عناصر مختلف بررسی نماید و ناگفته نماند این حس از طریق عناصر بصری و نحوه ی قرارگیری آن در معماری توسط معمار طراحی میشود. به بیننده القاء خواهد شد [۱۳]</p>		
<p>احساس زائر و ارتباط آن با فضا با توجه به نیازهای آن بسیار مهم بود و اثر آن بر طراحی به گونه ای بود که هر توده در کشیدگی ها و ارتفاع و محل جای گیری آن مطابق بر نیازها و بوجود آورنده احساس مناسب باشد. اجزاء به صورت لکه در ابتدا شکل گرفت تا در نهایت کلیتی منسجم و منطبق بر اصل موضوع (منزلگاه) بوجود آید. بر این اساس هندسه ای منعطف و قابل گسترش در کل سایت برای رسیدن بخواسته های طراحی در نظر گرفته شد</p>	هندسه	۶
<p>در اغلب فضاهای معماری ایران منظره کلی حاصل از شکل گیری عناصر کالبدی، بوجود آورنده کلیتی بصری است که اجزای آن در قالب محوربندهای حساب شده و منظم، چهارچوبی را تشکیل می دهند که در آن موضوع شکل و تصویر به کمال می رسد.</p>	انعکاس	۷
<p>به نظر میرسد نزدیکترین تعریف فضا این باشد که فضا خلئی است که میتواند شئی را در خود جای دهد یا از چیزی آکنده شود. فضا چیزی نیست که تعریف دقیق و مشخصی داشته باشد با این حال قابل اندازه گیری است. فضا مجموعه ای است از روابط میان اشیا حتما لازم نیست از همه سمت محصور باشد و بدین سان اجباری نیست که همواره نهایی داشته باشد و هرچه ساختار فضایی ساده تر باشد درک آن فضاها به مثابه یک کلیت ساده تر است و بالعکس. پیچیدگی در نظم آن اعث میشود تا نگاه ما بیشتر به دنبال ساختار وریز نقش آن آشد. روح حاکم بر طراحی فضا همواره در حال تغییر و تابعی از فرهنگ است. [۱۴]</p>	فضا	۸
<p>هنر معماری اسلامی با تکیه بر اصل خدامحوری، هنری است که بر پایه این شکوهمند اسلام گام برمی دارد میراث معماری اسلامی ثروتی تمدنی به شمار می رود که با توجه به شرایط عصر و تحولات تمدنی ویژگیهای خاص خود را بر اساس نگاه و دید معنوی و دینی خود حفظ کرده است از آنجا که دین بر آن است تا مومنان و گروندگان خود را به عبادتگری فراخواند و عبادت را از اساسی ترین ابعاد وجودی هر انسانی تلقی می کند ساختن فضاها به نحوی که متناسب با درونمایه های آن دین باشد بسیار با اهمیت تلقی شده است. با ظهور اسلام و علاقه مسلمان به ساخت بناها، معماران تلاش کرده اند تا از این هنر نه تنها در بنای مساجد بلکه در کاخها، کوخ ها، خانه ها و ساختمانهای شهری حمام و دیگر بناها از آن بهره برند. [۱۵]</p>	معنویت	۹

۱۸- نتیجه گیری

با بررسی انجام شده در این تحقیق توانسته ایم جزییات و موارد مختلف فرهنگ اربعین حسینی و پیشینه تاریخی اولین زائر اربعین را بررسی کنیم و رابطه آنرا با تمدن و معماری به طور مشخصی ارائه دهیم که در نهایت به موضوع فرهنگ حسینی و حماسه حسینی و تمام درسی که از قیام امام حسین (ع) به مردم و جامعه نه تنها در دوران خودش بلکه بعد از هزاران سال به نسل های بعد خودش توانسته بدهد.

زیارت از جمله حقایق معنوی هست که از قانون خودش تبعیت میکند که قانون ثابت و پابرجاست و همیشه عمل میکند و در مذهب شیعه بیش از همه در باب زیارت سفارش شده است. زیارت امام حسین (ع) هر ساله در بیستم ماه صفر اربعین این امام گرانقدر باعث حضور میلیونی شیعیان جهان میباشد که این زائران نیازمند امکانات رفاهی در بین مسیر می باشند که زائر سرای اربعین حسینی با اصول خاص خودش باید بتواند جوابگوی این زائران باشد.

در این تحقیق توانسته ایم سکونت گاهای بین راهی و مراکز مختلف جهت اقامت توریست و زائران که یک توریست معنوی محسوب می شود را به خوبی بررسی کنیم بر اساس رابطه آنها با فرهنگ و تمدن معماری و اربعین حسینی بتوانیم راهبردی برای طراحی اصول پیدا کنیم

برخی عوامل شکلگیری صورت فضای معماری را توانسته ایم بررسی کنیم تا رابطه اصول طرح معماری زائر سرای بین راهی اربعین که با رویکرد اربعین حسینی می باشد را به عنوان اصول طراحی در طرح معماری مشخص کنیم و یافته های خود را به صورت کامل با توضیح مشخص ارائه بدهیم

طراحی هر فضایی مهم است ولی طراحی زائر سرا و مکان اقامتی بین راهی شرایط خاص خود را دارد چرا که به پروژه ماهیت دو وجهی (کاروانسرا و هتل) می دهد و طراح را ملزم میکند هم به مسایل بین راهی وهم مسایل اقامتی توجه کند. و چنین به نظر میرسد با در نظر گرفتن فضای دسته جمعی و عبادی به عنوان اقامتگاه زائرین اربعین حسینی (ع) در ترویج فرهنگ اسلامی حسینی موثر است.

در طراحی زائر سرای بین راهی داشتن اطلاعات کامل و جامعی از یک زائر پیاده و شناخت عوامل مختلف و نیز چگونگی کاهش عوامل صلب اسایش در روند آسایش و آرامش زائر بسیار ضروری است. بارها مشاهده شده که به علت کمبود مشکلاتی برای زائران عزیز شده است.

۱۹- قدردانی

تقدیم به پدر و مادرم که تلاش و کوشش را به من آموختند.

۲۰- منابع

۱. بابایی زاده، حبیب اله و ریحانی آرانی، محمود، ۱۳۹۷، طراحی زائر سرای زیارت محمد هلال آران با رویکرد گردشگری کویری، همایش بین المللی افق های نوین در مهندسی عمران، معماری و توسعه شهری، تهران.
۲. دهخدا، لغت نامه، ۱۳۷۳ ص ۶۰
۳. فلسفه زیارت و آیین آن [کتاب] / مولف مرتضی واعظ جوادی؛ ویرایش علی اسلامی، قم، اسراء، ۱۳۸۲.
۴. دهخدا، لغت نامه، ۱۳۷۳ ص ۵۵
۵. رئیسی، مهدی، داستان اقامت در معماری زیارت، پایان نامه ارشد، دانشگاه شهید بهشتی ۱۳۸۶
۶. سازمان ایرانگردی و جهانگردی، طرح تحقیقاتی نظرسنجی، فروردین ۷۹
۷. رئیسی، مهدی، داستان اقامت در معماری زیارت، پایان نامه ارشد، دانشگاه شهید بهشتی ۱۳۸۶
۸. باقری، شهلا (۱۳۹۳) قابلیت های راهبردی و سرمایه های ماندگار ملی عرصه فکر، دین، فرهنگ و تمدن. گزارش ارایه شده به مرکز الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت.
۹. (دیبا- داراب- مقاله الهام و برداشت از مفاهیم بنیادی معماری ایران- مجله فرهنگ و معماری- تهران سال اول- شماره اول - تابستان ۱۳۷۸- صص ۹۷ تا ۱)
۱۰. پیرنیا، محمد کریم، آشنایی با معماری اسلامی ایران، دانشگاه علم و صنعت ایران، ۱۳۷۲.
۱۱. گروتز، زیباییشناسی معماری، پاکزاد جهانشاه، ترجمه ص ۹۴
۱۲. جمالوندی زهرا، مرادی ابراهیم، نورالهی مجتبی، نقش نور و رنگ در معماری مساجد ایرانی اسلامی، همایش ملی معماری و شهرسازی هویت گرا، ۱۳۹۴
۱۳. قرائتی، حسنا، ۱۳۹۴، حرکت در معماری ایرانی، اسلامی، همایش ملی معماری و شهرسازی ایرانی اسلامی، رشت، دانشگاه پیام نور استان گیلان
۱۴. گروتز، زیباییشناسی معماری، پاکزاد جهانشاه، ترجمه ص ۱۴۷
۱۵. حاجی سالم، وحید، ۱۳۸۹، معنویت در معماری خانه، همایش منطقه ای خانه ایرانی، گنبد کاووس، دانشگاه آزاد اسلامی واحد گنبد کاووس